Behovet av insatser
mot s.k. hedersrelaterat våld i landet - bedömning för 2007

LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLAND

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND
Länsrådet

Dnr 851-18259-05

FÖRORD

Regeringen gav i december 2005 Länsstyrelsen i Östergötland i uppdrag att ge stöd till projekt som avser insatser på nationell eller länsövergripande nivå mot s.k. hedersrelaterat våld. I detta ingick att ”senast den 31 oktober 2006 lämna en skriftlig rapport med bedömning av behovet av insatser för 2007”[1].

Länsstyrelsen Östergötland har genomfört intervjuer med kontaktpersoner för arbetet mot hedersrelaterat våld på länets samtliga 21 länsstyrelser. Dessa har alla varit mycket behjälpliga och rapporten har därmed en ambition att skapa en bild av situationen i hela landet.

I övrigt görs beskrivningarna och bedömningarna i rapporten utifrån de erfarenheter som Länsstyrelsen Östergötland har gjort i arbetet mot hedersrelaterat våld på regional nivå men också i vårt uppdrag på nationell och länsövergripande nivå.

Rapporten kan bitvis uppfattas som starkt problemfokuserad och det är därför på sin plats att påpeka att det har skett tydliga förbättringar under de år som regeringens satsning har pågått. Detta gäller inte minst medvetenheten om hedersproblematikens existens – ett första nödvändigt steg i allt stort och viktigt förändringsarbete.

Det huvudsakliga syftet med denna rapport har varit att synliggöra de problem och påtala de behov som finns i dagsläget för att ytterligare kunna förändra och förbättra situationen för de flickor och pojkar som lever i ett hedersrelaterat förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland vill samtidigt rikta ett stort tack till de personer på landets länsstyrelser, andra berörda myndigheter och frivilligorganisationer som genom att dela med sig av sina erfarenheter, kunskaper och reflektioner bidragit till denna gemensamma bild av fortsatta viktiga insatser i det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld.

Linköping den 30 oktober 2006

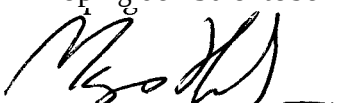

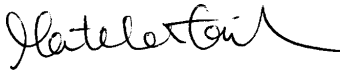

Magnus Holgersson
Länsråd

Catharina Alpkvist
Jämställdhetsexpert

Matilda Eriksson
Jämställdhetshandläggare

[1] Regeringsbeslut 2005-12-08, Ju2005/11057/IM

POSTADRESS: 581 86 LINKÖPING | BESÖKSADRESS: Östgötagatan 3 | TELEFON: 013 - 19 60 00 | TELEFAX: 013 - 10 13 81 | E-POST: lansstyrelsen@e.lst.se | WWW: e.lst.se

Rapport 2006:28 ISBN 91-7488166-3

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning 1
Sammanfattning 3
Bakgrund 5
Lägesrapport län för län 5
Blekinge län 5
Dalarnas län 6
Gotlands län 7
Gävleborgs län 7
Hallands län 8
Jämtlands län 8
Jönköpings län 8
Kalmar län 9
Kronobergs län 10
Norrbottens län 10
Skåne län 11
Stockholms län 11
Sörmlands län 12
Uppsala län 12
Värmlands län 12
Västerbottens län 13
Västernorrlands län 14
Västmanlands län 14
Västra Götalands län 15
Örebro län 15
Östergötlands län 16
Länsstyrelsernas prioriteringar inför 2007 16
Viktiga aktörer 17
Skola 17
Socialtjänst 18
Polis 18
Åklagar- och domstolsväsende 19
Hälso- och sjukvård 19
Frivilligorganisationer 20
Attitydpåverkande insatser riktade till föräldrar och pojkar 20
Samverkan mellan viktiga aktörer 21
Nationell samordnande myndighet 22
Slutdiskussion 23

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuade kontaktpersoner för arbetet mot hedersrelaterat våld
Bilaga 2: Intervjufrågor till kontaktpersoner för arbetet mot hedersrelaterat våld

Sammanfattning

I den här rapporten konstateras att den satsning som regeringen har gjort på insatser mot hedersrelaterat våld har gjort stor nytta. Det finns dock mycket kvar att göra. Skillnaderna i kunskapsnivå är stora mellan olika kommuner och län och det finns också stora variationer i hur långt man generellt har kommit i arbetet mot hedersrelaterat förtryck och våld.

Utifrån de intervjuer som har genomförts med kontaktpersoner för arbetet mot hedersrelaterat våld vid landets 21 länsstyrelser och de erfarenheter som den nationella och länsövergripande satsningen hittills har bidragit med kan man se följande behov i det fortsatta arbetet:

- Fortsatta utbildningssatsningar till berörda yrkesgrupper. Både grundläggande utbildning till en bred målgrupp och spetskompetensutbildning.
- Att även fortsättningsvis lyfta frågan om hedersrelaterat våld samt arbeta för att den ska få fäste i kommunernas ordinarie verksamheter.
- Att de olika berörda myndigheterna och aktörerna processar fram egna rutiner/handlingsplaner.
- En förbättrad samverkan, mellan olika myndigheter men också mellan myndigheter och frivilligorganisationer. Det första gäller inte minst mellan skola och socialtjänst.
- En fortsatt och intensifierad satsning på attitydpåverkande insatser riktade till föräldragenerationen och pojkar/bröder. Här behövs metoder för att nå de grupper där hedersproblematiken förekommer och för att åstadkomma en attitydförändring.
- Att hälso- och sjukvård ska spela en aktivare roll i arbetet mot hedersrelaterat våld.
- Ett större fokus på hur frivilligorganisationerna kan komplettera myndigheternas roller och ansvar.

För att forma ett långsiktigt och strategiskt arbete kan det behövas en central pådrivare, t.ex. i form av en nationell samordnande myndighet, för att bistå med kunskap, rådgivning och metodutveckling samt inte minst också för att skapa en överblick och samordning mellan olika centrala och regionala myndigheters uppdrag och insatser när det gäller hedersrelaterat förtryck och våld.

Bakgrund

Regeringen har sedan 2003 årligen beviljat länsstyrelserna medel för att arbeta förebyggande mot hedersrelaterat våld. I länsstyrelsernas uppdrag har legat att genomföra en kartläggning av hur vanligt förekommande hedersrelaterat våld är i det egna länet, att på olika sätt förbättra bemötande, stöd och insatser till flickor utsatta för hedersrelaterat våld samt under senare år att vidga fokus till att även omfatta pojkar och HBT-personer som lever i en hederskultur.

Storstadslänen har arbetat längre med hedersproblematiken och med ett delvis annorlunda uppdrag, bland annat att också tillhandahålla skyddat boende. Viktigt att ha i åtanke vid läsning av den här rapporten är att medeltilldelning har skiljt sig åt mellan storstadslänen och övriga län vilket givit olika förutsättningar i arbetet mot hedersrelaterat våld, men också att förhållandena ser olika ut för olika län när det gäller hedersproblematikens omfattning och att det därför kan variera hur man på effektivast sätt ska arbeta med problematiken.

I december 2005 gav så regeringen i uppdrag åt Länsstyrelsen Östergötland ”att ge stöd till projekt som avser insatser på nationell eller länsövergripande nivå mot s.k. hedersrelaterat våld”[1]. I uppdraget låg att lämna en skriftlig rapport med bedömning av behovet av insatser för 2007.

Lägesrapport län för län

Här följer korta redogörelser för situationen i respektive län med fokus framförallt på de svårigheter man ser och utifrån dessa vilka behoven är i det fortsatta arbetet mot hedersrelaterat våld. Socialstyrelsen lämnade tidigare i år en rapport där det utförligare redovisas vad de olika länen har satsat medel på och hur mycket som avsatts till olika insatsområden.[2]

Blekinge län

Länsstyrelsen Blekinge län har utvecklat ett samarbete med två närliggande län, Kalmar och Kronobergs län, i arbetet mot hedersrelaterat våld. Denna länssamverkan har varit ett bra sätt för dessa mindre län att utnyttja resurserna på ett effektivt sätt och skapa en plattform för erfarenhetsutbyte. Länsstyrelsen Blekinge län ser det även som en bra grund för ett fortsatt samarbete bland annat vad gäller att skapa en samsyn mellan socialtjänsten i de olika länen, för att försäkra att utsatta ungdomar får den hjälp de behöver oavsett vilket län de bor i.

Ett antal konferenser har anordnats i regionen för att ge grundläggande kunskap om hedersrelaterat våld till berörda yrkesgrupper, framförallt skolpersonal och socialtjänstpersonal, och Länsstyrelsen Blekinge län har också tagit fram en handbok för dessa målgrupper. Handboken används som substitut för handlingsplaner, som varken tagits fram eller tillämpats i någon större utsträckning.

Ett aktivt arbete bedrivs däremot för att öka samverkan mellan skola, socialtjänst och polis. Respektive län (Blekinge, Kalmar och Kronobergs län) ska starta en samverkansgrupp i vars uppdrag det också ligger att arbeta fram en samverkansplan. Länsstyrelsen Blekinge län ser ett behov av att inrätta en grupp som kan mer om hedersrelaterat våld, dels för att hålla frågan levande dels för att

[1] Regeringsbeslut 2005-12-08, Ju2005/11057/IM

[2] Socialstyrelsen, *Uppföljning av medel för insatser mot hedersrelaterat våld - Delrapport avseende medel till länsstyrelserna 2004–2005*, Artikelnr 2006-131-13, april 2006

yrkespersoner som möter problematiken ska kunna få stöd och hjälp. På så sätt skapar man också en viss kontinuitet i tillgången på kunskap och i det förebyggande och akuta arbetet.

I mindre län är det svårt att motivera kommunerna att lägga resurser på arbete mot hedersrelaterat våld. Flera kommuner upplever att de aldrig eller sällan har stött på problematiken och att det oavsett vilket är ett relativt litet problem. Det kan därför vara svårt att få dem att arbeta fram specifika rutiner, att ta fram en handlingsplan eller dylikt.

Prioriterade insatsområden i Blekinge län är:

- fortsatt arbete med samverkan
- metodutveckling för arbetet med familjer/föräldrar
- fortsatt utbildning anpassad till olika yrkesgruppers förkunskaper.

Dalarnas län

Länsstyrelsen i Dalarnas län har anordnat några utbildningstillfällen för en bred målgrupp från bl.a. skola, socialtjänst och polis och flera projekt har haft kunskapsspridning som syfte. Det finns dock ett fortsatt stort behov av att fler ska få grundläggande kunskap om det hedersrelaterade våldet, särskilt myndighetspersonal.

I Dalarnas län bedrivs arbetet mot hedersrelaterat våld framförallt i fyra kommuner, de som anser sig ha erfarenhet av en hedersrelaterad problematik. Dessa fyra kommuner har också tagit fram handlingsplaner som kommer att antas politiskt under hösten 2006. Problemet har hittills varit att det inte har funnits några rutiner att falla tillbaka på om eller när ett fall av hedersrelaterat våld upptäcks. Länsstyrelserna i Dalarnas och Gävleborgs län håller gemensamt på att ta fram en handbok.

Eftersom få kommuner anser att de överhuvudtaget har eller har haft något fall av hedersrelaterat våld är det svårt att motivera kommunerna att lägga resurser på ett förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld. Det kan innebära att det, om någon utsatt söker hjälp i en kommun och då särskilt i någon av de mindre, finns en risk att kommunen inte kommer att kunna erbjuda erforderlig hjälp. Det är därför nödvändigt att utforma en handlingsplan eller rutin att falla tillbaka på den dagen då problem uppstår.

Någon uttalad samverkan mellan skola, socialtjänst och polis finns inte. Representanter från dessa yrkesgrupper deltog gemensamt i en utbildningssatsning som anordnades i samverkan mellan Länsstyrelsen i Dalarnas län och Högskolan Dalarna. Man fick därmed ett gemensamt diskussionsforum och en mötesplats, men en formaliserad samverkan saknas. Det finns en länsgrupp för barn utsatta för sexuella övergrepp och misshandel där man har diskuterat att även föra in frågor om hedersrelaterat våld, men så har ännu inte skett. En möjlig typ av samverkan skulle kunna vara att knyta de mindre kommunerna till några av de större, så att de i brist på egna rutiner kan vända sig till en annan kommun för råd och stöd.

I det fortsatta arbetet är det prioriterat att:

- lyfta frågan i de kommuner som inte har uppmärksammat problemet
- ytterligare förankra den i de kommuner som påbörjat ett arbete mot hedersrelaterat våld..

Länsstyrelsen i Dalarnas län anordnar också tillsammans med Gävleborgs, Värmlands, Västmanlands och Örebro län en spetskompetensutbildning som ska resultera i länsvisa resursgrupper för arbetet mot hedersrelaterat våld.

Gotlands län

Länsstyrelsen i Gotlands län upplever att medvetenheten om hedersproblematiken har ökat hos myndighetspersoner under de senast 3-5 åren men att utbildningsbehovet fortfarande är stort, särskilt vad det gäller en fördjupad kunskap. Personal inom skola och socialtjänst efterfrågar särskilt handfasta tips och råd. Länsstyrelsen i Gotlands län har använt sig av befintliga strukturer och arbetsgrupper för att bedriva arbete mot hedersrelaterat våld. Just nu arbetar kommunen med att ta fram en handlingsplan för kvinnofrid och det är på förslag att hedersrelaterat våld ska finnas med som ett särskilt avsnitt.

Länsstyrelsens upplevelse av arbetet mot hedersrelaterat våld är att det är svårt att få någon riktig långsiktighet i arbetet. Eftersom det är en relativt liten problematik i länet är det svårt att motivera särskilda utbildningsdagar, arbetsgrupper och liknande.

Prioriterade satsningar framöver är:

- kontinuerlig utbildning
- arbete med att ta fram handlingsplaner.

Man ser också ett behov av ett nationellt kunskaps- och rådgivningsstöd.

Gävleborgs län

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har fördelat sina medel till tre större projekt: Ett inriktat på att få några intresserade invandrarföreningar att lyfta upp hedersproblematiken till diskussion bland sina medlemmar, ett som har stöttat utsatta flickor samt ett som anordnat en utbildningssatsning för viktiga aktörer i länet. Utbildningssatsningens målgrupp var elevvård och skola, socialtjänst, ungdomsmottagning, kvinno- och brottsofferjour, polis samt flyktingmottagningar. Kunskapsbehovet är dock långt ifrån tillgodosett och fortfarande upplever myndighetspersonal att man har svårt att bedöma vad som är hedersrelaterat våld och hur man ska agera. I dagsläget ser man framförallt ett behov av att skapa en grupp med spetskompetens dit det ska vara naturligt att vända sig för råd och stöd. En spetskompetensutbildning kommer att genomföras våren 2007 i samarbete med länsstyrelserna i Dalarna, Värmland, Västmanland och Örebro.

En förbättrad samverkan är också högt prioriterat. Det finns i dagsläget i några kommuner fungerande samverkansgrupper för kvinnofridsfrågor och samtliga kommuner i länet har handlingsplaner för kvinnofrid. Dessa inkluderar dock inte alltid arbetet mot hedersrelaterat våld. En rimlig väg att gå är att använda dessa grupper och planer till att också omfatta det hedersrelaterade våldet. Handlingsplanerna behöver också kommuniceras och implementeras ute i verksamheterna.

Prioriterade satsningar är:

- att bygga upp regionala och lokala nätverk i syfte att utveckla samverkan mellan olika verksamheter
- att genomföra samordnade utbildningsinsatser
- att efter genomförd spetskompetensutbildning bilda ett resursteam
- framtagande av en metodhandbok för socialtjänsten

- att arbeta fram en handbok för personal inom skolan
- förebyggande insatser inom skolans område.

Hallands län

Länsstyrelsen i Hallands län har haft ett antal utbildningsdagar gemensamt med länsstyrelserna i Blekinge, Kalmar och Kronobergs län. Det har varit utbildningsdagar riktade till socialtjänst, skola och polis. I Hallands län har det varit särskilt svårt att få med polisen på såväl utbildningar som i att skapa en samverkan mellan myndigheter. Hos skola och socialtjänst finns däremot en stor efterfrågan på framförallt mer kunskap.

Man har inte arbetat med att ta fram handlingsplaner men kan se ett behov av att skapa rutiner för att få kommunerna att känna sig säkrare i hur de ska agera. Det finns rutiner och samverkansgrupper när det gäller barnmisshandel och här kan man också se att det inte råder någon tvekan om hur man ska agera i dessa ärenden.

Prioriterade satsningar framöver är att:

- forma en expertgrupp
- ge fortsatt utbildning till viktiga aktörer
- involvera polisen i högre grad i arbetet mot hedersrelaterat våld.

Jämtlands län

Jämtlands län befinner sig i ett kunskapsuppbyggnadsskede när det gäller arbetet mot hedersrelaterat våld och hittills har därför framtagandet av t.ex. handlingsplaner inte prioriterats. Det finns en stor osäkerhet i hur väl respektive organisation/myndighet skulle klara av att hantera fall av hedersrelaterat våld och också hur samverkan dem emellan skulle fungera i praktiken.

Länsstyrelsen i Jämtlands län delfinansierar länets kvinnofridssamordnare, som även arbetar mot de enskilda kommunerna, för att denna ska ha som sitt uppdrag att också täcka in det hedersrelaterade förtrycket och våldet och bl.a. hjälpa kommunerna att ta fram handlingsplaner.

Det finns en fungerande samverkan för kvinnofrid och här arbetar man för att även lyfta in frågan om hedersrelaterat våld. Eftersom förekomsten av hedersrelaterat våld i länet är relativt liten arbetar man för att lyfta in frågan i befintliga strukturer snarare än att skapa parallella grupper och planer. Det problem man ser i att lyfta in hedersrelaterat våld i kvinnofridsarbetet är att skolan inte har en naturlig roll. Generellt har skolans deltagande i t.ex. utbildningssatsningar varit mycket begränsat. Länsstyrelsen har dock skapat ett regionalt nätverk för hedersproblematiken där även skolan finns representerad.

Prioriterade satsningar framöver är:

- kunskapshöjande insatser
- ökad samverkan
- framtagande av handlingsplaner/checklistor.

Jönköpings län

Länsstyrelsen i Jönköpings län har anordnat några större konferenser om hedersrelaterat våld för personal inom berörda myndigheter, såsom t.ex. skola, socialtjänst och polis, och utbildningssatsningar har även genomförts på kommunnivå. Behovet av kunskap är dock generellt

fortfarande stort. Skolpersonal är de som i störst utsträckning i sitt dagliga arbete träffar utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld och de är därför också mer mottagliga för utbildningssatsningar och känner ett behov av mer kunskap. Socialtjänsten är svårare att få med i arbetet mot hedersrelaterat våld. Socialtjänstpersonal upplever sig vara överbelastade och eftersom de har erfarenhet av relativt få fall av hedersrelaterat våld är det svårt att motivera dem att arbeta med detta specifikt, att delta i utbildningssatsningar och dylikt. I två av länets kommuner har arbetet mot hedersrelaterat våld kommit längre, bland annat i form av nätverksskapande.

Det finns en länsgrupp för kvinnofrid, där representanter från polis, kommun, länsstyrelse, kvinnojour m.fl. ingår, som även ägnat viss tid åt arbetet mot hedersrelaterat våld. Denna grupp verkar framförallt på en länsövergripande nivå. Länsstyrelsen kan se att för att arbetet mot hedersrelaterat våld ska få genomslag krävs att det inlemmas som en naturlig del i t.ex. integrationsarbetet.

I det fortsatta arbetet prioriterar man att:

- få med fler skolor
- nå invandrarföreningar
- genomföra insatser för en ökad integration.

Det har visats stort intresse för de insatser som erbjuds inom ramen för de nationella projekten och länsstyrelsen kommer under hösten och våren att anordna dagar för utbildning och nätverksskapande.

Kalmar län

Länsstyrelsen i Kalmar län har ett nära samarbete med länsstyrelserna i Blekinge och Kronobergs län och dessa har gemensamt bl.a. anordnat en rad utbildningsdagar för framförallt skola, socialtjänst och polis. Socialtjänsten i Kalmar län efterfrågar nu utbildningar riktade specifikt till den egna professionen. Även andra berörda professioner behöver och efterfrågar mer kunskap, såväl teoretisk som praktisk, men störst behov av utbildning finns i dagsläget inom skola och socialtjänst.

Länsstyrelsen har även ordnat en särskild föreläsning om framtagande av handlingsplaner. Några av länets kommuner har sökt medel från länsstyrelsen bl.a. för att ta fram handlingsplaner.

För att åstadkomma en bättre samverkan i länet mellan t.ex. skola, socialtjänst och polis krävs väl förankrade handläggningsrutiner både internt och mellan olika aktörer samt även kunskap och förståelse för varandras roller och ansvar. Samverkan tycks i dagsläget kunna fungera men då främst i det akuta läget.

Prioriterade satsningar framöver är:

- arbete med handlingsplaner
- ytterligare kunskapsuppbyggnad
- ett eventuellt bildande av en resursgrupp eller ett nätverk med specialkompetens.

Eftersom länet består av så många mindre kommuner är det svårt för varje kommun att ha spetskompetens om hedersrelaterat våld. En regional resursgrupp/nätverk är därför ett sätt att se till att kunskap och stöd finns att tillgå vid behov.

Kronobergs län

Länsstyrelsen i Kronobergs län har haft gemensamma utbildningssatsningar med länsstyrelserna i Kalmar och Blekinge län, som en del i samverkan mellan de tre länen. Denna samverkan innebär att många av de insatser som genomförts i Blekinge län även har omfattat Kronobergs och Kalmar län.

Fortfarande behövs det överhuvudtaget mer kunskap inom alla yrkesgrupper när det gäller hedersrelaterat våld, framförallt inom skola och socialtjänst, men också landstinget vars medverkan hittills varit sporadisk. Som exempel på pågående utbildningssatsningar lyfter Länsstyrelsen fram att polismyndigheten och socialförvaltningen i Växjö kommun planerar en gemensam utbildningsdag i slutet av 2006. Utbildningsdagen genomförs med hjälp av utvecklingsmedel och inbjudna är bl.a. skola och barnomsorg. Syftet är att skapa bättre samverkan och ett gemensamt förhållningssätt. Utbildningsdagen är en fortsättning på tidigare konferenser kring hedersrelaterat våld. Även i ett par andra kommuner har utbildningssatsningar skett under 2006.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser att arbetet mot hedersrelaterat våld bör lyftas in i befintliga rutiner. I länet finns lokala samverkansgrupper som rör misshandel och sexuella övergrepp på barn, där även hedersrelaterat våld hanteras. Detta förutsätter givetvis att man tillför kunskap om hedersrelaterat våld till dessa grupper, något som också har skett i viss utsträckning. När det gäller samverkan i det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld finns en del arbete kvar att göra.

Prioriterade satsningar är:

- fortsatt kunskapsuppbyggnad
- fortsatt nätverksbyggande.

Norrbottens län

Länsstyrelsen i Norrbottens län har anordnat ett par stora konferenser för en bred målgrupp och dessutom har t.ex. landsting och skola anordnat utbildningar för de egna yrkesgrupperna. Fortfarande saknas kunskap inom alla yrkesgrupper och ett särskilt stort kunskapsglapp finns inom socialtjänsten. Länsstyrelsen anser att frågan om hedersrelaterat våld fortsatt måste lyftas eftersom många av kommunerna i länet inte har någon erfarenhet av att det överhuvudtaget förekommer.

Samtliga kommuner i länet har samverkansplaner för kvinnofrid. Länsstyrelsen arbetar för att tillföra ett särskilt avsnitt om hedersrelaterat våld till dessa planer. Eftersom kommunerna i länet är mindre till storleken har man även lagt ansvaret för arbetet mot hedersrelaterat våld på befintliga samverkansgrupper för kvinnofrid. I de flesta av samverkansgrupperna finns dock inte skolan representerad. Samverkan bedöms, i de fall då den har testats, ha fungerat bra.

Något som man upplever som problematiskt är att t.ex. socialtjänsten i olika län gör olika bedömningar av huruvida ett fall handlar om hedersrelaterat våld eller inte och om det då finns en hotbild. Detta har blivit tydligt då en flicka har flyttat från ett län till ett annat och socialtjänsten har gjort två olika bedömningar av hennes situation.

Viktiga satsningar framöver blir att:

- kartlägga och lyfta den hedersrelaterade problematiken
- utbilda personal
- arbeta för attitydförändring hos förövare.

Skåne län

Länsstyrelsen i Skåne län har genomfört omfattande utbildningssatsningar, både stora konferenser och yrkesspecifika utbildningar. Nu arbetar man med långsiktiga utbildningsinsatser snarare än konferenser, något som ska ge kunskap som finns kvar på längre sikt. Det finns fortfarande ett behov av ytterligare kunskap inom alla yrkesgrupper men länsstyrelsen arbetar med att föra över ansvaret för att tillgodose detta behov till ett regionalt organ, som kan fortleva även efter att satsningen från regeringen tar slut.

Behovet av en regional samverkansgrupp har också blivit tydligt då samverkan i dagsläget mest sker på kommunal nivå. Samverkan fungerar bra på kommunal- och handläggarnivå men sämre på regional och beslutsfattarnivå. Den regionala samverkansgruppen ska bestå av beslutsfattare från skola, socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård m.fl. och ansvara för kunskapsutveckling, attitydpåverkan, handlingsberedskap och långsiktigt stödjande insatser inom en rad områden, däribland arbetet mot hedersrelaterat våld. Genom att nå personer på beslutsnivå hoppas man också kunna ge de kommunala grupperna ett tydligare mandat i sitt arbete.

Prioriterade satsningar i Skåne län är:

- långsiktiga kunskaps- och utbildningsinsatser
- samverkan och informationsspridning mellan olika myndigheter och nivåer
- att skapa förutsättningar för berörda aktörer att självständigt kunna arbeta vidare mot hedersrelaterat våld.

Stockholms län

Länsstyrelsen i Stockholms län har både själv arrangerat och beviljat medel till en rad processinriktade utbildningar för olika yrkesgrupper, frivilligorganisationer, föräldragrupper m.fl. En metodkonferens har genomförts som avslutning på en kompetensutvecklingssatsning som har omfattat samtliga ungdomsmottagningar i länet. Ytterligare utbildningsbehov finns framförallt hos personal inom socialtjänst och skola. Socialtjänsten är en prioriterad målgrupp som även själv efterfrågar mer kunskap och då främst om praktiska arbetsmetoder som utvecklas utifrån lokala förutsättningar.

Arbetet med handlingsplaner har framförallt koncentrerats till socialtjänst, där efterfrågan efter det också är störst. Flera kommuner har beviljats medel och fått stöd i att ta fram egna handlingsplaner. Ännu större är behovet av samverkansplaner. Dock är det nödvändigt att sådana planer är väl förankrade och det är därför inte minst processen att ta fram dem som är viktig. Det behövs också metodutvecklingsinsatser och bra uppföljningsarbete för att få samverkan att fungera i praktiken.

Under 2007 prioriterar Länsstyrelsen i Stockholms län att:

- stödja och stärka kommuner i att själva driva det lokala arbetet mot hedersrelaterat våld
- förbättra samverkan.

I dagsläget bedrivs arbetet mot hedersrelaterat våld i alltför stor utsträckning utanför kommunernas kärnverksamhet. Merparten av aktörer inom arbetet mot hedersrelaterat våld är frivilligorganisationer och Länsstyrelsen kommer att verka för att de som bedriver en relevant och effektiv verksamhet skall få bättre förutsättningar för ett långsiktigt arbete. Inom ramen för förebyggande arbete kommer Länsstyrelsen framförallt att satsa på målgruppen ”dagens unga vuxna, morgondagens föräldrar”, med fokus främst på socialtjänst och skola.

Sörmlands län

Länsstyrelsen i Sörmlands län har anordnat ett par större konferenser om hedersrelaterat våld och i många av de projekt som har beviljats pengar har kompetensutveckling ingått som en del. På så sätt har många grupper fått utbildning, t.ex. skola, socialtjänst, frivilligorganisationer, polis och ungdomsmottagning. I dagsläget ser man framförallt ett utbildningsbehov inom skola och socialtjänst.

Länsstyrelsen har på grund av brist på personella resurser haft svårt att under senare år driva arbetet mot hedersrelaterat våld i länet. I arbetet med handlingsplaner och samverkansplaner har man nått tre av de nio kommunerna i länet och framförallt då skola och socialtjänst. Länsstyrelsen prioriterar framöver fortsatt arbete i dessa kommuner och att också inkludera någon ytterligare kommun.

Samverkan har kommit att testas i praktiken vid flera tillfällen och man har då kunnat se brister. Framförallt verkar samverkansklimatet mellan skola och socialtjänst vara ansträngt. Det brister i kunskap om och förståelse för de olika professionernas rutiner och ansvar.

Prioriterat i det fortsatta arbetet är:

- att utveckla myndigheternas stöd och skydd till utsatta tjejer
- satsningar på att förändra pojkars attityder
- att få några kommuner att ta fram handlings- och samverkansplaner.

Uppsala län

Länsstyrelsen i Uppsala län har genomfört flera utbildningsinsatser riktade till skola, socialtjänst, polis och personal inom andra instanser som möter utsatta för hedersrelaterat våld. Utbildningsbehovet är fortfarande stort inom alla yrkesgrupper men i dagsläget är socialtjänst och skolkuratorer samt i viss mån hälso- och sjukvård prioriterade.

Inom framförallt gymnasieskolan i Uppsala kommun har man arbetat med att utbilda personal samt att ta fram handlingsplaner mot hedersrelaterat våld och man håller nu på med att ta fram en central mall för sådana handlingsplaner. För socialtjänsten framarbetas en handbok som ska bidra till att skapa en samsyn inom socialtjänsten så att bemötandet av en utsatt flicka eller pojke inte ska vara beroende av den enskilda socialtjänstemannens kunskaper om hedersrelaterat våld. Inom polisen i Uppsala har man tagit fram ett policydokument.

Samverkan mellan skola, socialtjänst och polis fungerar bra i akuta situationer, medan det finns klara brister i de tidiga förebyggande insatserna och i långsiktigheten efter en akutinsats. Ingen tar ett långsiktigt ansvar och erbjuder utsatta flickor och pojkar stöd och säkerhet på längre sikt.

Prioriterade insatser i Uppsala län är att:

- arbeta för en sådan långsiktighet
- forma ett konsultativt stöd för mindre kommuner
- förbättra samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer.

Värmlands län

Länsstyrelsen i Värmlands län har anordnat en seminarieserie riktad till en bred målgrupp, däribland personal från skolor, socialtjänst, kommuner, landsting och frivilligorganisationer. Utöver det har

vissa projekt anordnat egna utbildningssatsningar. Vad som nu efterfrågas är en särskild utbildning för socialtjänsten kring specifika frågor om socialtjänstens handläggning av hedersrelaterade fall, medan skolan efterfrågar metoder för att arbeta med pojkars attityder. Länsstyrelsen kan också se kunskapsbrister hos polis och åklagare samt ett utbildningsbehov inom flyktingmottagning och religiösa samfund.

På länsnivå finns en grupp mot familjevåld som i en uppdaterad handlingsplan för kvinnofrid också fått ansvaret för det hedersrelaterade våldet. Handlingsplanen ska implementeras i länets samtliga kommuner. Efter diskussioner inom t.ex. socialtjänsten har man kommit fram till att tiden inte är mogen för varje kommun att upprätta separata handlingsplaner mot hedersrelaterat våld. Däremot måste man hitta strategier och förhållningssätt i arbetet mot våld mot kvinnor och barn och hedersrelaterat våld – såväl vad som skiljer som vad som förenar i handläggningen.

När det gäller samverkan lyfts kritik framförallt mot samarbetet mellan skola och socialtjänst. Skolpersonal upplever att de möter personal inom socialtjänsten som inte har tillräcklig kunskap om hedersrelaterat våld. Länsstyrelsen menar dessutom att socialtjänsten ibland har svårt att tro på flickornas utsatthet och att även om handläggaren tar ärendet vidare blir det stopp på arbetsledarnivå.

Prioriterade satsningar i länet är därför att:

- bygga nätverk mellan kunniga personer i länet
- genom handlingsplaner och samverkan skapa en gemensam syn på hedersrelaterat våld i länets alla kommuner.

Man upplever att det har tagit tid att verkligen komma igång med arbetet och att det är viktigt att nu inte släppa taget om det man har uppnått, utan arbeta vidare på det.

Västerbottens län

Länsstyrelsen i Västerbottens län har hittills inte anordnat några utbildningar för skola, socialtjänst, polis eller andra yrkesgrupper. Man har däremot utbildat frivilligorganisationer, t.ex. invandrarföreningar, som i sin tur utbildar sina medlemmar. Det finns således ett stort behov av utbildning och de grupper som är högst prioriterade är skol- och sjukvårdspersonal. Det är de som ofta möter utsatta flickor och pojkar i sitt dagliga arbete, men ibland utan att veta om det eftersom de inte alltid känner igen tecknen. Verktyg för att arbeta mot hedersrelaterat våld saknas dock inom alla berörda yrkesgrupper.

Länsstyrelsen känner inte till något anmält fall av hedersrelaterat våld i länet och samverkan myndigheter emellan har därför inte testats i praktiken. Det finns dock en önskan om att få mer kunskap om hedersrelaterat våld och varandras roller samt att få igång en ökad samverkan. Länsstyrelsen arbetar för att ta fram en plan för hela länet som sedan ska implementeras i kommunerna. Eftersom kommunerna i länet är av skiftande storlek behövs kontinuerligt stöd för att frågan inte ska ”glömmas bort” i någon av dem.

Länsstyrelsen har, p.g.a. bristande finansiella och personella resurser, haft svårt att skapa kontinuitet i arbetet mot hedersrelaterat våld i länet. Man efterfrågar därför att en myndighet får i uppdrag att agera ”spindeln i nätet”. Myndigheten ska både ha kunskap och kunna ge stöd och förmedla kontakter.

Prioriterade satsningar i länet är:

- kunskapshöjning
- framtagande av en regional handlingsplan
- bättre kommunala stödstrukturer.

Västernorrlands län

Länsstyrelsen Västernorrland har anordnat ett par utbildningstillfällen för en relativt bred målgrupp, däribland personal inom socialtjänst, skola, polis, kyrka och frivilligorganisationer. Vidare utbildning är planerad och då liksom tidigare för en bred målgrupp.

Två av sju kommuner i länet har en handlingsplan för socialtjänsten. Länsstyrelsen har gjort bedömningen att det är tillräckligt med en gemensam plan för respektive kommun men att det behövs ytterligare utbildningssatsning och utveckling av samverkan innan sådana planer kan bli aktuella.

Samverkan fungerar i regel bra men det finns utvecklingsmöjligheter. Länsstyrelsen arbetar vidare med att skapa mötesplatser för de olika professionerna för att underlätta en utvecklad samverkan. Särskilt prioriterat är att få igång ett samtal mellan skola och socialtjänst eftersom skolan har goda möjligheter att göra tidiga upptäckter av hedersrelaterat förtryck och våld och därmed arbeta förebyggande i samarbete med socialtjänsten, som besitter användbar kunskap.

I den närmaste framtiden satsar Länsstyrelsen framförallt på:

- utbildning
- samverkan
- metodutveckling, framförallt inom det förebyggande arbetet.

Västmanlands län

Länsstyrelsen i Västmanlands län har anordnat återkommande konferenser för skola, socialtjänst och polis. Utbildningen har varit grundläggande och bred men nu avser man att satsa mer på att skapa spetskompetens hos en mer begränsad grupp. Även fortsättningsvis ligger det huvudsakliga fokus i utbildningsinsatserna på skola, socialtjänst och polis. Tidigare har man haft svårt att få med såväl skola som polis i arbetet mot hedersrelaterat våld och är därför glad över att de nu visar ett intresse, som länsstyrelsen arbetar för att behålla.

Hittills har arbetet i länet befunnit sig i ett kunskapsuppbyggnadsskede och det är först nu som länsstyrelsen upplever att tiden är mogen för att börja arbeta med att ta fram handlingsplaner och utveckla samverkan. Samverkan är därmed ganska trevande men man arbetar för att använda de samverkansformer som redan finns och att i dessa inkludera även hedersrelaterad våld. Länsstyrelsen försöker bidra till att skapa en gemensam utgångspunkt för de olika aktörerna för att underlätta samverkan, något som länets nyframtagna handbok bidragit till.

Länsstyrelsen i Västmanlands län kan se att de mindre länen har kommit efter i arbetet mot hedersrelaterat våld och att det är först nu som man börjar se problematiken.

Framöver prioriterar man:

- en spetskompetensutbildning för nyckelpersoner i länet

- arbete med handlingsplaner och samverkan.

Västra Götalands län

En mängd utbildningssatsningar har genomförts i länet, anordnade av såväl Länsstyrelsen i Västra Götalands län som av vissa projekt som har beviljats medel. Efter att under 2003-2005 ha satsat på breddutbildning har Länsstyrelsen nu valt att fokusera på en spetskompetensutbildning. I denna deltar representanter från ett 30-tal av länets kommuner och det handlar då huvudsakligen om socialarbetare och elevvårdspersonal. Utbildningen har syftet att förbättra samverkan och att utgöra grunden för bildandet av regionvisa resursgrupper. I övrigt planeras utbildning för frivilligorganisationer och erfarenhetsutbyte för praktiker i Skandinavien.

I arbetet med handlingsplaner inom kommunerna har Länsstyrelsen uppmuntrat framtagandet av riktlinjer för arbetet mot hedersrelaterat våld. Man har lämnat öppet för kommunerna att själva besluta hur dessa ska utformas och vilka aktörer som ska beröras. De flesta kommuner har valt att väva in det hedersrelaterade våldet i redan befintliga planer, såsom planer mot våld i nära relationer.

Det har skett en tydlig förbättring av samverkan sedan 2003, dock finns det fortfarande behov av att finna former för en mer konkret samverkan mellan olika grupper av handläggare. På länsnivå finns i dagsläget en expertgrupp med representanter från skola, socialtjänst och polis samt nätverk för män, kvinnor, ungdomar av båda könen, religiösa företrädare och olika yrkesgrupper.

Viktiga pågående satsningar är:

- fortsatt förebyggande arbete
- att systematiskt stärka samarbetet mellan skola och socialtjänst
- att överföra ansvaret för arbetet mot hedersrelaterat våld till de kommunala organen.

Rådgivning till handläggare fungerar och det skyddade boendet är utbyggt enligt plan.

Örebro län

Länsstyrelsen i Örebro län har sett som sin främsta roll att fördela medel till projekt och den verksamhet man i övrigt har bedrivit har varit att arrangera föreläsningar riktade till en bred målgrupp. Samordningen av arbetet mot hedersrelaterat våld i länet sköts genom ett projekt vid Regionförbundet i Örebro län, där en projektledare arbetar med frågan på heltid.

Flera utbildningsinsatser har genomförts för personal inom skola, socialtjänst och polis men även för verksamma inom frivilligorganisationer och jourhem. Utbildningsbehovet är dock fortsatt stort och särskilt prioriterade är de som oftast möter de utsatta ungdomarna, t.ex. personal på fritidsgårdar, inom socialtjänst och inom skola. Skolan bedöms vara ett eftersatt område där personalen behöver mer kunskap men också bättre förutsättningar att se och hjälpa de utsatta ungdomarna i sin vardag, t.ex. genom ett ökat mandat från ledningsnivå.

Generellt har kunskapen varit för begränsad för att bedriva ett arbete med att ta fram handlingsplaner. Det är först då det finns tillräcklig kunskap som ett sådant arbete kan få fäste i en organisation. I några handlingsplaner för kvinnofrid har hedersrelaterat våld nämnts. Några konkretiseringar av hur man ska hantera ärenden av detta slag har dock inte gjorts.

När det gäller samverkan finns svårigheter framförallt i kontakten mellan skola och socialtjänst. Skolpersonal vågar inte anmäla fall av hedersrelaterat våld då de är rädda att socialtjänsten ska agera på ett felaktigt sätt. För förbättrad samverkan, även mellan andra yrkesgrupper, krävs en tydligare ansvarsfördelning och en förbättrad kommunikation.

Prioriterade satsningar är:

- ytterligare kunskapshöjning, inte minst inom skolan
- handlingsplaner inom skola, socialtjänst och polis
- spetskompetensutbildning av en regional resursgrupp
- attitydförändring hos föräldrar och bröder.

Östergötlands län

Länsstyrelsen Östergötland har anordnat ett par större konferenser för en bred målgrupp och har också beviljat medel till en rad yrkesspecifika utbildningsdagar. Utbildningsbehovet är dock fortsatt stort och nästa år satsar man på en bred utbildningssatsning för bl.a. skola, socialtjänst, polis och barnmorskor. Syftet är att en stor grupp ska få grundkompetens om hedersrelaterat våld samt arbetsmetoder för att bekämpa det. Genom denna satsning avser man också att nå politiker och chefstjänstemän.

Flera projekt har beviljats medel för att arbeta fram handlingsplaner, framförallt inom skola. I dessa projekt har man också framhållit nödvändigheten i att planerna blir väl förankrade i organisationen. På länsnivå finns en resursgrupp med representanter från skola, socialtjänst, polis, landsting och kommun. Det finns också en länsrutin mot barnmisshandel där ett särskilt avsnitt ägnas åt det hedersrelaterade våldet.

Samverkan i länet fungerar mindre bra, framförallt mellan skola och socialtjänst. Socialtjänsten tycks generellt ha svårt att se hur den kan fungera som stödstruktur för skolan i det förebyggande arbetet. Länsstyrelsen arbetar för att åtminstone de större kommunerna i länet ska upprätta samverkansplaner för arbetet mot hedersrelaterat våld.

Prioriterade satsningar 2007 är:

- fortsatt utbildning för olika yrkesgrupper
- att nå invandrargrupper i det attitydförändrande arbetet
- framtagande av samverkansplaner och att nå politiker i detta arbete, för att på så sätt framhålla kommunernas ansvar.

Länsstyrelsernas prioriteringar inför 2007

När länsstyrelserna får lista de mest akuta behoven i sina län inför 2007 så framträder en relativt enig bild:

För det första prioriterar man fortsatta utbildningssatsningar riktade till olika yrkesgrupper. Fler behöver grundläggande kunskaper om hedersrelaterat våld, men många län satsar också på spetskompetensutbildning av en mindre grupp som ska fungera som experter och stöd för andra inom den egna professionen. Vissa län arbetar dessutom med att skapa nätverk mellan personer som i dagsläget besitter särskild kunskap om hedersrelaterat våld. Det är slående hur ojämn kunskapsnivån är mellan olika kommuner inom länen men inte minst mellan olika län.

För det andra ser många länsstyrelser ett behov av att fortsätta uppmärksamma det hedersrelaterade våldet och att lyfta frågan i de kommuner som i dagsläget inte arbetar med den. I de kommuner som kommit en bit på väg krävs på många håll ett omfattande förankringsarbete för att arbetet mot hedersrelaterat våld ska bli en naturlig del av den ordinarie verksamheten och därmed få goda förutsättningar att bestå efter att regeringens satsning tar slut.

För det tredje lyfter man fram samverkan som ett prioriterat område. Dels samverkan mellan olika myndigheter – här pekar många ut det bristande samarbetet mellan skola och socialtjänst som problematiskt – dels samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer. I arbetet med att förbättra samverkan kan samverkansplaner vara ett användbart verktyg.

För det fjärde finns mycket kvar att göra när det gäller attitydpåverkande insatser. Många länsstyrelser vill satsa bland annat på att försöka förändra pojkars och föräldragenerationens attityder. Man ser svårigheter i att nå berörda invandrargrupper och det finns ett behov av metodutveckling för att hitta effektiva sätt att förändra attityder. Dessutom behöver socialtjänsten metoder för att arbeta med attityder i familjer där en dotter eller son redan lämnat familjen, metoder som i stor utsträckning saknas i dagsläget.

Övriga områden som flera länsstyrelser lyfter fram är framtagande av handlingsplaner inom berörda verksamheter samt behovet av ett nationellt konsultativt stöd i arbetet mot hedersrelaterat våld.

Några nämner också forskning om hedersrelaterat våld, personella resurser samt att uppnå en långsiktighet i arbetet mot hedersrelaterat våld som viktiga behov att synliggöra.

Viktiga aktörer

Skola

Inom skolan finns de yrkespersoner som oftast möter flickor och pojkar som är utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld. Det är i skolan som man har möjlighet att tidigt fatta misstanke om att en flicka eller pojke lever i en hedersrelaterad problematik. En yrkesgrupp som många utsatta lyfter fram som särskilt viktig är skolsköterskor. Skolsköterskan kan man gå till utan att behöva ge några invecklade ursäkter – man kan söka för ont i magen, medan det egentligen handlar om ett allvarligare problem.

Eftersom skolpersonal möter hedersproblematiken finns det också generellt en motivation att ta till sig kunskap och metoder för att hjälpa de utsatta. Några länsstyrelser upplever att det har varit svårt att få med skolorna i arbetet mot hedersrelaterat våld, men då framförallt på chefsnivå. De flesta upplever att skolpersonal ser ett behov av att arbeta med denna fråga eftersom de känner igen problematiken och i hög grad möter de utsatta flickorna och pojkarna i sin vardag. Som tidigare nämnts saknas dock tillräcklig kunskap om hedersrelaterat våld bland skolpersonal, liksom bland andra yrkesgrupper, något som bland annat tar sig uttryck i en osäkerhet i förhållningssättet gentemot ungdomar och föräldrar som man misstänker lever i respektive upprätthåller en hederskultur. Ett vanligt misstag är att rutinmässigt kontakta föräldrarna om eventuella problem kring eleven, något som i vissa fall kan innebära en fara för eleven.

Det är för att undvika sådana misstag som just handlingsplaner är viktiga i arbetet mot hedersrelaterat våld. En del i regeringens uppdrag till länsstyrelserna har varit att prioritera just satsningar som avser ”utarbetande av konkreta handlingsplaner för insatser riktade till berörda ungdomar”[3]. Detta har dock hittills skett i en begränsad omfattning och det är viktigt att framöver fortsätta detta arbete, inte minst inom skolan. Dels är processen att ta fram en väl förankrad handlingsplan kunskapsbyggande, dels visar en handlingsplan skolans inställning i denna fråga och hur personal ska agera eller vart de kan vända sig för råd. I och med att varje skola nu ska ha en plan för lika villkor finns goda möjligheter att genom denna få draghjälp för att även uppmärksamma det hedersrelaterade våldet.

Något som skolpersonal ofta lyfter fram som problematiskt är samverkan, eller brist på densamma, med socialtjänsten. Man efterfrågar bättre möjligheter att rådgöra med socialtjänsten utan att göra en anmälan. Dessutom önskar man mer information i de fall då en anmälan har gjorts (läs mer nedan).

Socialtjänst

Socialtjänsten får ofta och ibland oförtjänt stå som måltavla för den kritik som framförs mot hur fall av hedersrelaterat våld har hanterats. Deras roll kan dock inte nog poängteras om hela den kedja (skola-socialtjänst-polis) som kan bidra till att skapa bättre livsförutsättningar för ungdomar utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld ska hålla.

Något som skolpersonal lyfter fram är, som de uppfattar det, en ovilja (eller okunnighet) att tro på den utsattas berättelse. Situationen ter sig så främmande att man inte kan tro att de uppgifter som den utsatta lämnar är sanna. Detta leder till att skolan får tillbaka ”problemet”. Skolpersonal lyfter också fram behovet av att få någon typ av information när en anmälan har gjorts. Socialtjänsten är förvisso begränsad av sekretessen men informationen behöver inte handla om *vad* som händer utan snarare *att* något händer. Sådan information är viktig eftersom den elev som anmälan rör oftast finns kvar på skolan under utredningstiden.

Problematiskt är också att det råder en brist på samsyn *inom* socialtjänsten, d.v.s. mellan socialtjänst i olika kommuner och län. Kommuner på olika ställen i landet gör olika bedömningar av vad som är hedersrelaterat våld och vad man därmed ska vidta för åtgärder när en flicka eller pojke far illa. Dina möjligheter som utsatt för hedersrelaterat förtryck och/eller våld kan således variera beroende på i vilken kommun du råkar bo.

Förutom fortsatta utbildningsinsatser kan det även behövas centrala riktlinjer för att uppnå samsyn, och därmed rättssäkerhet för de utsatta, inom socialtjänsten i hela landet. För att dylika riktlinjer ska få genomslag bör de eventuellt komma från en avsändare med mandat att ställa krav på socialtjänsten, förslagsvis Socialstyrelsen.

Polis

Rikspolisstyrelsen bedriver, också utifrån ett regeringsuppdrag, ett eget arbete för att förbättra polisens rutiner i arbetet med fall av hedersrelaterat våld. Det kan handla om att ställa rätt frågor under en brottsutredning och att upptäcka eventuella tecken på en brottsplats, som tyder på att det är ett fall av hedersrelaterat våld. Det har inte betydelse för brottsrubriceringen men kan vara avgörande för att avgöra vilka förövarna är samt vilket skyddsbehov den utsatta flickan eller pojken har.

[3] *Se t.ex.* Bilaga till regeringsbeslut Ju2004/5777/IM

Den kritik som vi har uppfattat att utsatta flickor för fram mot polisen (och även i viss mån mot andra myndigheter) är bristen på ett långsiktigt säkerhetstänkande, d.v.s. att tillhandahålla skydd även efter en eventuell rättegång. Det kan handla om att erbjuda skydd även utanför hemmet för att flickor med skyddad identitet ska kunna röra sig någorlunda fritt och på så sätt kunna bygga upp ett normalt liv. Man vill också, i de fall då det är möjligt, kunna träffa mamma och syskon.

Ett önskemål från flickornas sida är att tilldelas en fadder som har förståelse för flickans situation och som kan stötta under eventuell polisanmälan och rättegång och inte minst i arbetet med att bygga upp en ny tillvaro efter att hon har lämnat familjen. Det uppstår också mycket praktiska problem då man lever med skyddad identitet, det är t.ex. svårt att skaffa arbete och bostad eftersom man inte syns i några register, och då behövs myndigheternas stöd.

Åklagar- och domstolsväsende

Både Åklagarmyndigheten och Domstolsverket har fått i uppdrag av regeringen att företa insatser mot hedersrelaterat våld.

Åklagarmyndigheten har i uppdrag att undersöka åklagarnas handläggning av ärenden rörande hedersrelaterat våld mot ungdomar. Detta innebär att ”kartlägga handläggningsrutiner, klarlägga relevanta problemställningar i brottsutredningsarbetet och i rättsligt hänseende samt identifiera vilka åtgärder som kan vidtas för att öka kvaliteten i den brottsutredande verksamheten. Åklagarnas samverkan med polisen inom ramen för det brottsutredande arbetet skall särskilt belysas.”[4]

Utifrån detta ska man sedan ”*dels* sammanställa ett informations- och utbildningsmaterial *dels* anordna en särskild utbildning i syfte att generellt öka åklagarnas kunskaper och kompetens om denna typ av brott”[5]. Åklagarmyndighetens uppdrag ska redovisas senast den 31 december 2006.

Domstolsverket har fått i uppdrag att ”anordna en särskild utbildning för att öka domarpersonalens kunskaper och kompetens när det gäller hedersrelaterade brott mot flickor och unga kvinnor samt pojkar och unga män”[6]. Även detta uppdrag ska redovisas senast den 31 december 2006.

Hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvårdens möjligheter att spela en aktiv roll i arbetet mot hedersrelaterat våld är alltför sällan i fokus. Primärvård och barnavårdscentraler är exempel på instanser som skulle kunna spela en mycket viktig roll i att nå personer som annars inte kommer i kontakt med myndigheter. Det kan handla om att informera utsatta för hedersrelaterat våld om deras möjlighet att få hjälp samt eventuellt slå larm till andra myndigheter, men också om information och attitydförändrande insatser till förövare.

Landstinget har en möjlighet att se problematiken och inte ”bara” vårda. För detta behövs givetvis en ökad kunskap om vad hedersrelaterat förtryck och våld är och vilka kännetecken man ska vara uppmärksam på. Även här behövs gemensamma rutiner som personalen kan konsultera när det råder osäkerhet om hur man ska agera. Länsstyrelsen i Skåne län arbetar, med stöd av länsövergripande/nationella medel, med att ta fram en vårdhandbok som ska vara en hjälp för personal inom hälso- och sjukvård när de misstänker fall av hedersrelaterat våld.

[4] Regeringsbeslut 14, 2005-07-07, Ju2005/6104/IM
[5] Regeringsbeslut 14, 2005-07-07, Ju2005/6104/IM
[6] Regeringsbeslut 60, 2006-03-30, Ju2006/476/IM

Hälso- och sjukvården kan också t.ex. genom ungdomsmottagningarna, sprida kunskap om mödomshinnan inom grupper där kvinnor ställs under kravet att ha en intakt mödomshinna.

Även könsstympning är en fråga som i större utsträckning bör kunna lyftas och inkluderas i arbetet mot hedersrelaterat våld. Könsstympning är ett sätt att kontrollera flickors och kvinnors sexualitet och därmed familjens heder, något som är centralt i hederskulturer.

Frivilligorganisationer

Frivilligorganisationer är viktiga eftersom det är en plats och/eller en organisation dit man kan vända sig, ibland 24 timmar om dygnet. De kan fungera som ett skyddsnät i glappet mellan myndigheterna och myndigheternas öppettider. Frivilligorganisationerna spelar också en avgörande roll för att även de som bär på ett misstroende mot myndigheter ska kunna få det stöd och den hjälp de behöver.

Många som är eller har varit utsatta för hedersrelaterat våld har ett så pass stort behov av stöd och praktisk hjälp att myndigheterna inte kan tillgodose det. De har ofta levt mycket osjälvständigt och behöver därför hjälp för att ensamma klara sin tillvaro, något som frivilligorganisationerna kan erbjuda.

Det behövs således en samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer, men det är viktigt att i denna samverkan vara tydlig med vad frivilligorganisationer respektive myndigheter kan och inte kan göra och vilket ansvar de kan och bör ta. Vissa kommuner har skrivit samverkansavtal med frivilligorganisationer, för att det ska vara tydligt just på vilket sätt frivilligorganisationerna kan komplettera myndigheternas roller och ansvar.

Frivilligorganisationer har också en viktig funktion i det attitydförändrande arbetet, i att nå de grupper där hederskulturen finns. De är en kanal för att få igång ett samtal inom dessa grupper men också för att skapa en dialog mellan dem och övriga samhället.

Frivilligorganisationerna behövs för att åstadkomma en långsiktig förändring. Detta kan underlättas av att myndigheter och frivilligorganisationer arbetar tillsammans, utifrån sina respektive förutsättningar.

Attitydpåverkande insatser riktade till föräldrar och pojkar

Med attitydpåverkande insatser avses här sådana insatser som syftar till att förändra attityderna hos framförallt föräldragenerationen och pojkar/bröder.

Sett till hela landet har den större delen av de medel som länsstyrelserna har fördelat satsats på att förbättra myndigheternas bemötande av och stöd till den utsatta flickan. Detta var också regeringens fokus under satsningens första år. Mindre har gjorts för att arbeta med attitydförändring hos föräldragenerationen och killar inom hederskulturen, något som krävs för att åstadkomma en förändring på längre sikt. Attitydpåverkande insatser är också ett av de svåraste områdena inom arbetet mot hedersrelaterat våld, och i jämförelse med andra områden relativt outforskat. Det är framförallt storstadslänen som gjort mer omfattande satsningar inom detta område.

De länsstyrelser som har beviljat medel till projekt som syftar till attitydpåverkan uppger att det är svårt att veta vilka eventuella effekter det har fått. Det är svårt att mäta förändrade attityder, särskilt efter en relativt kort tidsperiod och det är därför svårt att veta vad som fungerar och inte.

Det mesta attitydförändringsarbetet har bedrivits av frivilligorganisationer. De har en viktig roll att spela i arbetet med att nå berörda invandrargrupper, att väcka en diskussion om hedersproblematiken och förhoppningsvis bidra till att man vågar se och erkänna eventuella problem inom den egna gruppen.

Ett sätt som myndigheterna kan arbeta för att nå grupper inom hederskulturer är genom att i t.ex. undervisning i Svenska för invandrare (SFI) eller introduktion för nyanlända ge grundläggande information och kanske även starta en dialog för att skapa förändrade attityder. Till stor del hamnar detta ansvar i slutändan på kommunernas bord och kommunernas ansvar är generellt mycket viktigt att framhålla för att arbetet mot hedersrelaterat våld ska bli långsiktigt.

Det finns ett behov av ytterligare metodutveckling inom detta område. Det behövs olika metoder för att nå olika grupper och olika slags människor. En metod passar inte alla. En svårighet som många upplever i det attitydpåverkande arbetet är att nå t.ex. trossamfund och invandrarföreningar och få dem att arbeta aktivt mot hedersrelaterat våld. En annan svårighet är balansgången mellan att ifrågasätta hederskulturens normer och att inte förstärka motsättningar. Framförallt är attitydförändring ett långsiktigt arbete som kräver återkommande insatser under en längre tidsperiod.

Även i det attitydpåverkande arbetet är viktiga redskap erfarenhetsutbyte mellan olika kommuner och länsstyrelser och inte minst att ta tillvara frivilligorganisationernas kunskap och erfarenhet. Samtidigt bör man vara medveten om att metoder som tillämpas t.ex. i storstadsregionerna kanske inte är direkt överförbara till andra delar av landet eftersom förutsättningar kan variera.

Samverkan mellan viktiga aktörer

Det är tydligt, inte minst utifrån intervjuer med länsstyrelsernas kontaktpersoner för hedersrelaterat våld, att samverkan behöver förbättras på en rad punkter.

Den största punkten är samverkan mellan olika samhälleliga aktörer och det finns en ganska entydig bild att det stora problemet ligger i samverkan mellan socialtjänst och skola. Skolpersonal kritiserar hur de bemöts av socialtjänsten samt bristen på kunskap hos socialtjänstpersonal vad gäller hedersrelaterat våld. Den bristande samverkan kan bero på brist på kunskap om vad hedersproblematik är och dess kännetecken samt att de olika aktörernas roller inte är tydliga, vad som är skolans ansvar, vad som är socialtjänstens ansvar o.s.v. Inte minst är det viktigt att personalen förstår varandras olika ansvar och regler. Det kan leda till att man också får rimligare förväntningar på varandra, vilket i sin tur bidrar till ett bättre samarbetsklimat.

Samverkansplaner kan vara en viktig del i att uppnå en förbättrad samverkan. Inte minst är processen som leder fram till den färdiga planen viktig, den kan bidra med kunskap, insikt och förankring i de olika organisationerna. När det finns samverkansgrupper är det att föredra att deras mandat och uppdrag är tydliga.

När samverkan fungerar är det framförallt i akuta ärenden, men den riskerar då att vara beroende av specifika personers kompetens och engagemang. I samverkan kring det förebyggande och det långsiktiga arbetet råder tydliga brister. Med det långsiktiga arbetet avses t.ex. vem som tar ansvar för flickans välmående och säkerhet på längre sikt efter placering och här råder oklarhet vem som är ansvarig.

Flera län lyfter också fram samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer som en viktig del, där frivilligorganisationer kan spela en roll som myndigheter inte kan. Återigen är det dock viktigt att tydliggöra vad de olika aktörerna har för mandat och ansvar.

En annan punkt som många länsstyrelser lyfter fram är vikten av att samarbeta och utbyta erfarenheter med andra län. Ett sådant utbyte är särskilt viktigt för de län som inte kommit lika långt i sitt arbete mot hedersrelaterat våld. En samverkan över länsgränser kan också bidra till att skapa en samsyn inom t.ex. socialtjänsten, så att myndighetens bedömningar och stöd till den utsatta inte är beroende av var hon eller han bor.

Avslutningsvis behövs också en förbättrad samverkan mellan länsstyrelserna i arbetet mot hedersrelaterat våld. Mer gemensam planering, utbyte av information, erfarenhetsutbyte och samordning av insatser skulle kunna leda till ett effektivare arbete. Det är resursödande, både vad gäller tid och pengar, att bedriva överlappande insatser och göra om samma misstag.

Nationell samordnande myndighet

I de intervjuer som har genomförts med kontaktpersoner för arbetet mot hedersrelaterat våld har ett återkommande önskemål varit att någon form av nationellt konsultativt stöd ska inrättas. En sådan aktör/myndighet skulle agera samordnande och rådgivande, arbeta med metodutveckling men också tillhandahålla forskning och annat material.

Ett sådant stöd skulle vara särskilt viktigt för de kommuner som inte tycker sig kunna motivera och prioritera att arbeta fram egna planer eller rutiner för hedersrelaterat våld. Om eller när ett fall av hedersrelaterat våld uppkommer finns en trygghet i att kunna vända sig till ett sådant nationellt konsultativt stöd för få råd om hur man ska agera för att på bästa sätt hjälpa den utsatta.

En sådan myndighet kan också bidra till att fortsätta lyfta frågan om hedersrelaterat våld samt förmedla kontakt mellan de olika aktörer som arbetar med frågan.

Slutdiskussion

Länsstyrelsen Östergötland ser ett behov av fortsatta satsningar under men även efter 2007 eftersom olika delar av landet har kommit så olika långt. Den ojämna kunskaps- och insatsnivån inom och mellan län är tydlig och det kräver fortsatta nationella och länsövergripande satsningar för att en utjämning ska ske. I dagsläget är hjälpen till flickor och pojkar som är utsatta för hedersrelaterat våld i många fall beroende av var de bor.

De problemställningar som den här rapporten pekar på kommer inte att kunna lösas under 2007 utan kräver ett mer långsiktigt och strategiskt arbete. Det arbete som Länsstyrelsen Östergötland hittills har bedrivit på nationell och länsövergripande nivå har framförallt syftat till att höja kunskapsnivån samt att bidra till utbyte av erfarenheter och metoder mellan län. De tre storstadslänen är föregångare i mycket av det arbete som bedrivs mot hedersrelaterat våld och det finns mycket kunskap som kan hjälpa andra län att ta ytterligare steg i sitt arbete. Samtidigt skiljer sig förutsättningar och förhållanden åt mellan storstadsområdena och övriga landet vilket innebär att allt inte är direkt överförbart utan behöver anpassas efter förutsättningarna i respektive kommun och län.

En central fråga i det arbete som bedrivs i dagsläget är hur man undviker att insatserna mot hedersrelaterat våld dör ut i och med att regeringens satsning är till ända. Få län, förutom storstadslänen, har kommit till den fasen att man strategiskt har börjat arbeta för att föra över ansvaret till kommunerna och integrera arbetet mot hedersrelaterat våld i ordinarie strukturer. Många län uppger att det är först nu som man har lyckats lyfta frågan så pass att myndigheter och andra aktörer själva kan se problematiken och därmed har börjat efterfråga mer kunskap och metoder. Man har svårt att se att arbetet kommer att fortleva av sig själv utan vidare satsningar från regeringen och stöd från regionala och statliga myndigheter. Den samlade bedömningen är således att det krävs ytterligare insatser för att nå en generellt god eller acceptabel nivå där vi kan garantera att utsatta flickor och pojkar får det stöd de behöver och har rätt till oavsett bostadsort.

I ett långsiktigt och strategiskt arbete kan det behövas en central pådrivare, t.ex. i form av en nationell samordnande myndighet, för att, som nämnts ovan, bistå med kunskap, rådgivning och metodutveckling samt inte minst också för att skapa en överblick och samordning mellan olika centrala och regionala myndigheters uppdrag och insatser när det gäller hedersrelaterat förtryck och våld.

Bilaga 1

Intervjuade kontaktpersoner för arbetet mot hedersrelaterat våld

Län	Kontaktperson	Tillfälle
Blekinge län	Therese Magnusson	2006-07-05 kl. 10.00
Dalarnas län	Emma Sandahl	2006-07-03 kl. 15.00
Gotlands län	Karin Björnsson	2006-06-16 kl. 14.00
Gävleborgs län	Karin Sandgren	2006-08-28 kl. 15.00
Hallands län	Agneta Höckert	2006-08-07 kl. 10.30
Jämtlands län	Ingegärd Pettersson	2006-08-11 kl. 09.00
Jönköpings län	Iris Dovrén Råsbrant	2006-06-21 kl. 09.00
Kalmar län	Lena Berkeskär	2006-08-22 kl. 10.00
Kronobergs län	Agneta Hornvik	2006-08-09 kl. 10.00
Norrbottens län	Lisa Lindström	2006-07-04 kl. 10.00
Skåne län	Reia Sofiadotter Lepic	2006-06-07 kl. 10.00
Stockholms län	Maria-Pilar Reyes	2006-08-17 kl. 15.00
Södermanlands län	Lars-Eric Antonsson	2006-09-13 kl. 13.00
Uppsala län	David Sandberg	2006-05-30 kl. 14.00
Värmlands län	Lillemor Brantefors	2006-07-03 kl. 10.00
Västerbottens län	Linda Gustafsson	2006-06-20 kl. 10.00
Västernorrlands län	Ella Sohlberg	2006-09-12 kl. 14.00
Västmanlands län	Katarina Pihl	2006-08-23 kl. 15.00
Västra Götalands län	Lasse Johansson	2006-06-27 kl. 10.00
Örebro län	Ingemar Savonen	2006-06-20 kl. 14.00
	Sofia Hadders	2006-06-15 kl. 10.00
Östergötlands län	Catharina Alpkvist	2006-09-14 kl. 08.00

Bilaga 2

Intervjufrågor till kontaktpersoner för arbetet mot hedersrelaterat våld

1. a) Har ni tagit fram någon handbok i ert län?
   b) Till vilka målgrupper är den framtagen?
   c) Hur mycket används den? Hur många exemplar har distribuerats?
   d) Har ni fått några synpunkter på befintlig handbok eller önskemål om framtagande av en handbok?
   e) Använder ni någon annan handbok/något annat läns handbok?

2. a) Har ni stöttat arbetet med handlingsplaner inom skola/socialtjänst/polis?
   b) Hur har handlingsplanerna implementerats i verksamheten?
   c) Tillämpas de handlingsplaner som finns?
   d) Skulle handlingsplaner (ytterligare handlingsplaner) inom skola, socialtjänst och polis hjälpa arbetet mot HRV i länet?

3. a) Hur fungerar samverkan mellan yrkesgrupper? (t.ex. socialtjänst-skola, socialtjänst-polis)
   b) Ge exempel:
   - Finns det några kommunala samverkansplaner i länet?
   - Om – tillämpas dessa?
   c) Skulle (ytterligare) kommunala samverkansplaner hjälpa arbetet mot HRV i länet?

4. a) Har ni genomfört några utbildningssatsningar? Till vilka målgrupper?
   b) Finns det ytterligare utbildningsbehov? Vilken målgrupp är högst prioriterad i dagsläget?

5. a) Har ni arbetat (med kunskapshöjande åtgärder) för att åstadkomma attitydförändring hos föräldrar alt. bröder? (Beviljade medel/antal projekt)
   b) Om så är fallet – med vilka grupper har ni arbetat?
   c) Ett exempel på gott resultat?
   d) Ett exempel på misslyckande?

6. I vilka situationer råder det brist på bra verktyg alt. metoder/arbetssätt i det förebyggande arbetet för att motverka hedersrelaterat förtryck och våld? (t.ex. handlingsplaner, samverkan, utbildning, attitydförändring)

7. Vilket bedömer du som det mest akuta behovet i ditt län 2007? Prioritera de tre viktigaste satsningarna.

8. Är din länsstyrelse intresserad av att få utveckla/beskriva det egna arbetet på en nationell/länsstyrelsegemensam hemsida för arbetet mot HRV?

e.lst.se
Länsstyrelsen östergötland
POSTADRESS 581 86 Linköping BESÖKSADRESS Östgötagatan 3
TELEFON 013-19 60 00 TELEFAX 013-10 13 81